

Närpes som förebild för lyckad integration

Krister Björklund



Krister Björklund är forskare vid Migrationsinstitutet.

Närpes har på en kort tid blivit multikulturellt. De första flyktingarna kom redan år 1988, men antalet invandrare började öka snabbt först efter år 2004. Orsaken var att företagen upplevde personalbrist, men lyckades varken i Närpes eller annanstans i Finland rekrytera arbetskraft. Man vände fördomsfritt blickarna utomlands, och invandrarna som bodde i Närpes hjälpte till med arbetskraftsrekryteringen, eftersom de hade internationella sociala nätverk. De kände både till lokalsamhället och förhållandena i sitt tidigare hemland. Följden var att arbetskraftsinvandringen till Närpes började skjuta fart vid den här tiden. Det blev en snöbollseffekt, många invandrade tillsammans med sina familjer, och lockade senare andra med sig.

Befolkningsandelen med annat modersmål än svenska och finska är hög i Närpes i jämförelse med andelen i hela landet. Närpes var den första kommunen utanför storstadsregionerna som tog emot flyktingar. Närpes har också lyckats bättre med integreringen av invandrare än dessa. Vad ligger bakom framgången?

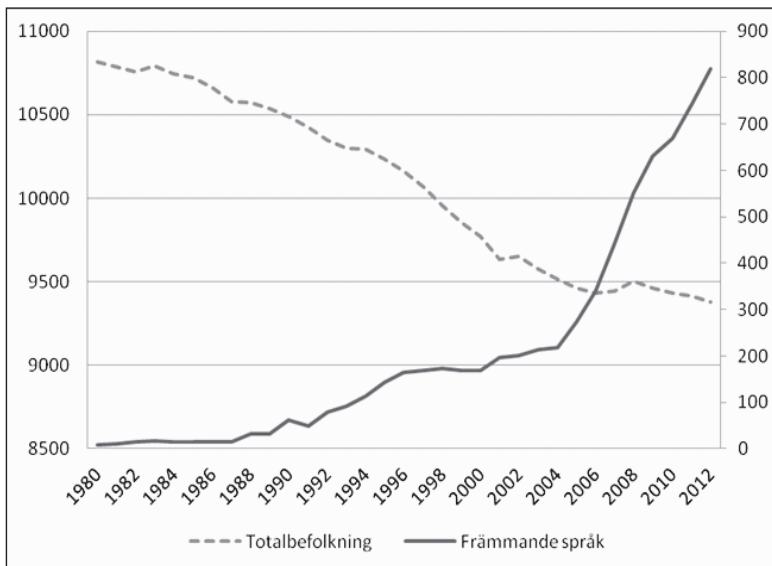
Migrationsinstitutet genomförde hösten 2012 ett forskningsprojekt kring det som ofta kallas "närpesmodellen". Resultatet publicerades som en forskningsrapport på finska våren 2013 med titeln "Tomaatteja, teollisuutta ja monikulttuurisuutta. Närpiön malli maahanmuuttajien kotouttamisessa" (Tomater, industri och mångkultur. Närpesmodellen och integrationen av invandrare). Föreliggande artikel bygger på rön från detta projekt.

Nyckelord: Integration, invandring, Närpes

Bakgrund

Närpes är centrum för växthusgrönsaksodlingen i Finland. Antalet odlare är över 300 och totalarealen under glas och plast utgör 90 hektar. I Närpes produceras 60 procent av tomaterna och 30 procent av gurkorna i Finland. Det traditionella jordbruket är basnäring i området. Därtill finns ett stort antal företagare inom olika branscher; den viktigaste produktionen finns inom metall-, snickeri-, byggnads- och livsmedelssektorn. Karosseri-industrin intar en ledande plats i Finland och logistikbranschen har en betydande omfattning.

Närpes blev stad år 1993, men är till karaktären en landsortskommun med en liten centralort. Invånarantalet var 9 380 i år 2012, med en nedåtgående trend. (Figur 1) Det demografiska försörjningsförhållandet (antal barn och äldre per 100 personer) i Närpes var 67,1 år 2011, medan motsvarande siffra för hela landet var 52,9. År 2030 beräknas siffran stiga till 82,1 i Närpes. Orsaken till den stora andelen äldre befolkning står att söka i den omfattande bortflyttningen både i form av emigration och flyttning till andra delar av landet under tidigare år.



Figur 1. Befolkningsutvecklingen i Närpes (vänster skala) och befolkning med annat modersmål än svenska och finska (höger skala) (Statistikcentralen 2013).

tionden. Följden av den ålderstigna befolkningsstrukturen har varit arbetskraftsbrist. Närpes självförsörjningsgrad av arbetsplatser var år 2009 102,5 procent, och arbetslösheten har varit låg under hela 2000-talet (Närpes stad 2012).

När det inte gick att locka tillräckligt med arbetskraft från grannkommunerna eller andra delar av landet, började företagen rekrytera yrkesfolk från utlandet. Närpes hade tagit emot flyktingar mellan 1988 och 2001, av vilka de flesta rotat sig där och kommit in i arbetslivet. Arbetsgivarna kunde utnyttja deras sociala nätverk och locka nya inflyttare, framför allt från Vietnam och Balkan. År 2005 var arbetskraftsreserven i praktiken uttömd och de två följande åren gjorde kommunens största arbetsgivare Närko Ab tillsammans med Maxel Ab rekryteringsresor till Bosnien.

"Vi hade brist på arbetskraft, vi sökte i den lokala yrkesskolan, på arbetskraftsbyrån etc. Arbetslösa finner kommer inte hit. Alternativet hade varit att flytta produktionen till utlandet, men vi ansåg det bättre att tillverka här. Så for vi till Bosnien 2006. Vi åkte till en liten avskild by, där en stor grupp arbetsökande väntade. Vi intervjuade 40-50 personer under en vecka. Där rekryterade vi fem svetsare, skrev

Tabell 1. Antalet personer i Närpes enligt främmande modersmål (Statistikcentralen 2012).

2000		2005		2009		2011	
Språk	Antal	Språk	Antal	Språk	Antal	Språk	Antal
Serbokroatiska	108	Serbokroatiska	123	Bosniska	195	Bosniska	239
Vietnamesiska	32	Vietnamesiska	38	Serbokroatiska	127	Serbokroatiska	121
Turkiska	5	Ryska	34	Vietnamesiska	85	Vietnamesiska	109
Övriga	24	Bosniska	19	Ryska	46	Ryska	46
		Thai	9	Litauiska	37	Litauiska	40
		Övriga	51	Thai	28	Thai	39
				Estniska	22	Estniska	30
				Spanska	12	Ukrainska	18
				Polska	10	Spanska	14
				Övriga	68	Holländska	13
						Vitryska	10
						Övriga	62

arbetsavtal på ort och ställe, arbetstillstånden söktes på Finlands ambassad. Vi ordnade resan till Finland och förskotterade lön. (Peter Backman, intervju 26.10.2012)."

Sedan dess har antalet invandrare stigit brant pga. kedjemigration, och enligt Statistikcentralen var andelen befolkning med annat modersmål än svenska eller finska uppe i åtta procent år 2011. Den verkliga siffran är omkring tio, eftersom alla invandrare inte syns i den officiella statistiken.

Tabell 1 åskådliggör hur befolkningen med utländsk bakgrund fördelar sig enligt modersmål. Att de överlägset flesta kommer från Balkan och Vietnam illustrerar kedjemigrationens betydelse. I jämförelse med situationen tio år tidigare har emellertid de tre största språkgruppernas relativa andel minskat från 86 till 63 procent när allt fler invandrare från andra länder sökt sig till Närpes.

Växthusnäringen sysselsätter mest invandrare, men också många andra sektorer är beroende av invandrad arbetskraft. Näringsstrukturen i Närpes har förändrats, servicenäringarna sysselsätter en allt större andel av befolkningen, och allt fler närpesbor med utländsk bakgrund har funnit arbete i den sektorn.

Faktorer bakom integrationen

Närpes är ett litet landsbygdssamhälle, där "alla känner alla". Det har bidragit till ett smidigt samarbete inom förvaltningen och också mellan tjänstemän, arbetsgivare och kommuninvånare. Folk är bekanta med varandra också i andra sammanhang än "över disken" och saker kan skötas också informellt.

Sådant samarbete har också praktiserats i invandrarintegrationen. Redan när de första flyktingarna kom till Närpes samarbetade man över organisations- och förvaltningsgränserna, och sedan dess har samarbetet utvecklats och fördjupats, också till regional nivå inom K5-samkommunen (Korsnäs, Kristinestad, Kaskö, Malax, Närpes). Det senaste projektet inom samkommunen är att anställa en invandrarkoordinator med uppgift att ansvara för utvecklingen av integrationen och att utse en gemensam nämnd för integrationsarbetet.

Integrationsmetoderna är ett resultat av tjuugo års utvecklingsarbete. Då de första flyktingar-



Bild 1. Welcome Office i Närpes stadshus.

na kom skapades praxis för exempelvis informationsförmedling, språkundervisning, dagvård och utbildning. Man kunde testa de bästa integrationsmetoderna med en relativt liten grupp invandrare. När arbetskraftsinvandringen tog fart var systemen för mottagning och integration redan utprovade. Utgångsläget skulle ha varit mycket sämre om invandrarna hade kommit till en situation utan färdiga strukturer och praxis. Under årens lopp har integrationen stötts av ett flertal offentliga projekt.

Arbetskraftsbehovet har också engagerat arbetsgivarna i invandrings- och integrationsfrågor. Många arbetsgivare har hjälpt till med att t.ex. skaffa bostad och flexat med arbetstiderna så att invandrarna kunnat gå på språkkurser. I Pjelas skaffade några växthusföretagare gemensamt ett gammalt hus som de hyrde åt kommunen som dagis för att lösa arbetstagarnas dagvårdsproblem.

Det är viktigt för företagen att ha kunnig personal som trivs med sitt jobb. Företagen i Närpes är vanligen små, vilket skapar nära förhållanden mellan arbetsgivare och personal och befrämjar integrationen. På ett litet familjeföretag försvinner inte den enskilda arbetstagaren i massan och kan vid behov lita till hjälp och stöd från både arbetskamrater och ledning.

Informationsförmedling och attitydpåverkan har haft en stor betydelse för integrationen. Information har riktats till alla parter, invandrare, kommuninvånare och arbetsgivare. Många olika medel har prövats, allt från tidningsbilagor till internet. Målgruppen för det nyaste samarbetsprojektet "Welco-

me Office” utgörs av invandrare och projektet erbjuder även service åt olika aktörer inom kommunen, företagen, arbetsgivarna, åt utbildningsorganisationerna i området, den tredje sektorn samt åt projekt.

Man har lyckats skapa positiva cirklar, där framgångsrika åtgärder har fött nya. Det här syns bl.a. i hur integrationsprojekten har avlöst varandra och byggt på tidigare lyckade modeller. Ett annat exempel är att arbetskraftsinvandringen stöder både näringslivet och invandrarnas egna nätverk. Resultatet har varit att nykomlingarna välkomnats som nya närpesbor och inte bara som arbetskraft.

Det sociala klimatet

Det är ingen tillfällighet att attityderna gentemot invandrarna är positiva i Närpes. En viktig underliggande faktor är bygdens emigrationstraditioner. Närpes har en lång historia som utvandringsbygd. De flesta närpesbor har emigranter i slakten och många har själv varit emigranter i främmande land, vilket gör det lättare att sympatisera med invandra-re och förstå deras ställning. Det har bidragit till öppenhet och tolerans. Nya religioner, som invandrar-na fört med sig har inte heller skapat problem. De många frikyrkorna i Österbotten bildar en mosaik, där också nya religioner kan ha lättare att bli accepterade än annanstans i landet.

Närpes är en svenskspråkig ort och många invandrare har lättare för att lära sig svenska än finska, i synnerhet de som bott i något annat europeiskt land och lärt sig tyska eller engelska. En stor del av de bosniska invandrarna kan lite tyska, men vietnameserna saknar i allmänhet den fördelen. Kunskaper i germanska språk gör det lättare att redan i början komma till rätta i Närpes svenska språkmiljö. Eftersom svenskan är ett minoritetsspråk i Finland, har lokalbefolkningen också större förståelse för andra minoriteter.

”Förr hade arbetsinvandrare inte rätt till tolkar, men nu har de det. Allt fungerar bra, vi är ju så många nu. Det skulle vara kämpigare för en ny grupp med annat språk, men för bosnierna som kommer är det mycket enklare. Vietnameserna kan inte så bra svenska, de behöver andra som hjälper dem med språket, men med bosnier är det annorlunda. Man vänjer sig med närpesdialekten. Man förstår det mesta, men....

De försöker prata högsvenska. (Ismet Gutic, intervju 26.9.2012.)”

I den svenskspråkiga miljön är motivationen liten att lära sig finska. Då blir det också svårt att flytta vidare till det finskspråkiga Finland och invandrarna är benägna att rota sig i Närpes. När det gäller finskspråkiga pekar undersökningsresultaten åt motsatt håll, de bosätter sig ogärna i Närpes och pendlar hellre till jobben i Närpes från grannkommunerna, tröskeln att lära sig svenska är hög. Invandrarna däremot stärker svenskan i Närpes.

En ytterligare faktor som gynnar invandrarnas integration är företagandan i Närpes. Den har smittat av sig på invandrabefolkningen och många invandrare har grundat egna företag. Ofta har de jobbat i något familjeföretag, och sedan utnyttjat de färdigheter och kontakter de fått där till att starta eget. De lokala nätverken och de gemensamma värderingarna, där flit och företagande är uppskattade, hjälper till att inlemma de etniska minoriteterna i lokalsamhället.

Invandrarna i lokalsamhället – framgångar och utmaningar

En viktig orsak till att lokalbefolkningen har förhållit sig så positivt till nykomlingarna är det ömsesidiga beroendeförhållandet mellan invandrare och lokalbefolkningen. Näringslivet skulle inte fungera utan invandrarna, de ”kom som räddande änglar”, som en arbetsgivare uttryckte det.

En annan orsak till den lyckade integrationen är att hela familjer invandrat från utlandet till Närpes och att båda föräldrarna fått jobb och dagvårdsplats åt barnen. Typfallet är att mannen jobbar inom industrin och hustrun i växthus. Beviljande av uppehållstillstånd förutsätter att familjens försörjning är tryggad. Den sk. försörjningsförutsättningen definieras så strängt att båda föräldrarna i praktiken måste ha en utkomst.

Efter att invandrarna slagit sig ner och blivit bofasta, har de lockat släktingar, vänner och bekanta till Närpes från sitt tidigare hemland och skapat etniska nätverk, vilka bidragit till trivseln. Det har varit särskilt vanligt bland vietnameserna. Regelrätt etnisk segregering har inte uppstått, eftersom nykomlingarna fått kontakt med lokalbefolkningen

genom arbete och boende. Invandringen har pågått så kort tid att någon assimilering inte ännu hunnit ske i nämnvärd utsträckning utom för barnens del. De som kommit utan familj till Närpes har i allmänhet funnit sin partner i den egna etniska gruppen. Umgänget med grannar har ofta varit ytligt, men inga gränser har dragits på etnisk grund. Lokalsamhället har varit integrationen till stor hjälp. Alla intervjuade betraktade sig som närpesbor. Den lokala dialekten har också smugit sig in i svenskan de talar, trots att de fått sin språkundervisning på högsvenska - t.ex. vietnameser som bott länge i Närpes kan säga sig komma från "Kvietnam".

"Vi har nog slagit ner mig här i Närpes nu och har inga planer att flytta bort, det är bästa platsen för oss. Själv så känner jag mig som en närpesbo, men i andras ögon är jag alltid en utlänning. Första gången som dom ser mig tänker dom att det är ju en utlänning. Men sen blir det ju annat, jag hör till Närpes, Närpes är mitt hem. Jag känner mig inte trygg i mitt gamla hemland, men här känner jag mig trygg, både med jobb och så, med barnen, mest barnen som vi tänker på, det är ju dom som vi lever för nu."

Segregationen inom arbetslivet är allmänt taget en riskfaktor. Faran finns att invandrarna fastnar i okvalificerade yrken. I Närpes erbjuder främst växthusen såna jobb, men bilden är mer komplicerad än så. Många upplever jobbet där som trivsamt med goda arbetsförhållanden och flera arbetsledare har invandrarbakgrund. Arbetsgivare som Närko, NTM och Maxel har rekryterat yrkesutbildad arbetskraft utomlands till arbeten som kräver specialfärdigheter.

Bland invandrarna finns naturligtvis också sådana som inte lyckats få jobb som motsvarar deras utbildning och kvalifikationer, men deras antal är inte stort. Särskilt akademiskt utbildade har svårt att hitta arbete i Närpes, och det är svårt att söka jobb utanför Svenskfinland utan kunskaper i finska.

Många invandrare har skaffat sig en ny utbildning, t.ex. inom vårdsektorn, och många har blivit företagare. Ovanstående tyder på att invandrarna inte är förfördelade på arbetsmarknaden i Närpes. I intervjuerna framfördes inget som skulle tyda på diskriminering i arbetslivet.

De unga närpesborna med invandrarbakgrund söker ännu sin plats i samhället. Deras utbildningsmöjligheter är av språkliga orsaker mer begränsade



Bild 2. Gamla och nya närpesbor.

än för andra ungdomar. Särskilt gäller det sådana som är födda utomlands och inte varit alldeles små när de kom till Närpes med sina föräldrar. Många har inte hunnit lära sig svenska tillräckligt bra, för att inte tala om finska, för att ha förutsättningar att klara en universitets- eller högskoleutbildning, och är i praktiken hänvisade till yrkesutbildning.

Invandringen är för liten för att kunna lösa problemet med Närpes åldrande befolkning. På lång sikt bestäms den demografiska utvecklingen av hur näringslivet utvecklas, om invandringen fortsätter och om man lyckas hålla kvar ungdomen. Att investera i utbildning och främja företagande är goda beprövade metoder och K5-samarbetet är mycket viktigt, inte minst med tanke på framtida kommunsammanslagningar.

Invandringen har också varit förenad med problem. Det har varit svårt att uppbåda lämpliga bostäder, och många av de nyanlända har varit tvungna att bo hos sina släktingar innan de hittat egen bostad. Efterfrågan har också höjt bostadspriserna i Närpes. Många invandrare har köpt hus som blivit tomma ute på landsbygden, då äldre flyttat in till centrum. Byarna har på så sätt revitaliserats genom de nya invånarna.

De som kommer från andra än EU-länder på tillfälliga uppehållstillstånd till Finland har det besvärligast. Ett tillfälligt uppehållstillstånd förnyas i allmänhet då arbetsförhållandet fortsätter, men de långa behandlingstiderna skapar osäkerhet. Det

är svårt att rota sig och bygga ett liv i Närpes om det är osäkert om man får stanna. Försörjningsförsättningen för uppehållstillståndet är en ytterligare stressfaktor. Långvarig arbetslöshet eller permittering kan i värsta fall leda till katastrof för familjen om den inte får stanna i Finland och har barn i skolan och bostadslån. Det verkar omotiverat att tillämpa samma inkomstgränser i hela Finland, särskilt när levnadskostnaderna i olika delar av landet varierar. Dessutom är det orättvist att invandraren inte anses kunna försörja sin familj med en vanlig finsk lön.

Lärdomar av Närpesmodellen

Kan modellen tillämpas i andra kommuner? Troligen, i alla fall delvis, i synnerhet om kommunerna har sådan migrationshistoria och företagardition som Närpes. De strukturella förutsättningarna för integrationen är viktigast: arbetsplatser, bostäder, språkundervisning och samhälllig infrastruktur. Närpesmodellen har skapats genom att man utvecklat alla parallellt och det småskaliga lokalsamhället har varit en viktig bakgrundsfaktor. Också den tredje sektorn har spelat en viktig roll. Fritids- och föreningsverksamhet har sammanfört nya och gamla närpesbor. Man känner och litar på varandra. Samarbetet mellan företagare, beslutsfattare och myndigheter har fungerat beundransvärt väl. Om förutsättningarna för integrationen förblir lika bra i en framtida storkommun är minst sagt osäkert.

Det finns vissa givna strukturella faktorer som påverkar närpesmodellens tillämpbarhet i andra städer och kommuner, t.ex. befolkningmängden och arbetskraftsbehovet. Det går inte att direkt kopiera framgångsreceptet, men man kan lära mycket av de olika projekten som genomförts i Närpes och tillämpa de bästa erfarenheterna också annanstans.

Den rikstäckande planerade kommunreformen kan hota närpesmodellen. Småskaligheten och de lokala tjänsterna har varit till fördel för integrationen. K5-samarbetet har fungerat väl och utgjort en god grund för olika projekt. Närpes vuxeninstitut och yrkesakademins Närpes-enhet är viktiga studieställen också för invandrare och deras barn. Den mångsidiga lokala verksamheten är en viktig

del av närpesmodellen. En ny kommunindelning kan riskera den goda integrationen om lokal service läggs ner och koncentreras till större enheter. Då kan också den flexibla servicen som anpassats till invandrarnas behov komma i fara. Närpesmodellen bygger på det småskaliga lokalsamhället, där myndigheterna representeras av lokalinvånare som känner sina kunder.

Själv beskrev invandrarna som deltog i undersökningen närpesmodellen som sammansatt av empati, hemkänsla i lokalsamhället, nära relationer till arbetsgivarna och med lokalbefolkningen gemensamma fritidsintressen.

"Man kan inte riktigt säga vad Närpesmodellen är, det är egentligen olika samarbetsmodeller som fungerar bra här. Det faktum att vi lyckats bra med integrationen flyktingar och arbetsgivare, det är många faktorer som påverkar, bra samarbete och att vi alltid haft projekt."

"Jag tycker att då jag kommit in i samhället känner jag mig som svensk och finne och fast man måste anpassa sig så har jag bestämt mig att vara finlandssvensk."

"Jag har också ändrat mig, jag har fått lite finsk kultur. När jag umgås med mina anhöriga känner jag att jag står lite utanför, jag är inte samma som de äkta vietnameserna. Jag kom hit för 20 år sedan, men ända vill man vara vietnames, ibland vet jag inte var jag hör hemma. Jag känner mig som närpesbo, jag har kämpat på och har kompetens och klarar alla arbetsuppgifter. Jag är stolt över mig själv."

Källor

Mattila, M., Björklund, K. (2013): Tomaatteja, teolisuutta ja monikulttuurisuutta. Närpiön malli maahanmuuttajien kotouttamisessa. Siirtolaisuusinstituutti, Pohjanmaan aluekeskuksen tutkimuksia nro. 5. Turku.

Närpes stad (2012): Stadsstyrelsen, sammanträdesprotokoll 2/12. <http://www.narpes.fi/sites/default/files/narpes/SSTYR%20PROTOKOLL%203,%207.2.2012.pdf>

Statistikcentralen (2012): Opublicerad statistik.

Statistikcentralen (2013): Befolkningsstatistik http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/databasetree_sv.asp